

O.D.T.Ü. SORUNU

Anıl ÇEÇEN

ODTU sorunu Türk Üniversite yaşamının başlıca sorunlarından birisi ve son zamanlarda ise en önde geleni olmuştur. Sorunun ortaya çıkmasının başlıca nedeni Türkiye'de bulunan üniversitelerin belirli bir sistem çatısı altında toplanmamasıdır! Ülke ve toplum gerçekleri ışığı altında yapılacak bir araştırmadan sonra tüm üniversiteleri en uygun statüye uyan benzer koşullara kavuşturmak yerine, belirli dönemlerde geçici önlemlerle birbirini tamamlamayan ve bazan çelişen yasal düzenlemelerle sistemsizlik sürdürülmüş ve günümüze kadar gelinmiştir. Bugün yaşanan olaylar bu başıboş gidişin uzantısı olarak belirmektedir.

Üniversitelerin örgüt sorunlarının temelinde yasal boşluklar ya da çelişkiler yatmaktadır. Yasalarda üniversitelerin amaçları belirtilmemiş yalnızca görevleri sıralanmıştır. Amaç ve görevlerin karıştırılması üniversitelerin görevlerini kamuoyunda tartışmalı bir duruma sürüklemiştir. Ayrıca karar yetkilerinin dağılımı ve organların yetkileri tümüyle belirgin değildir. Yönetim kurulları ile fakülte kurullarının görev ve yetkileri bile tam olarak açık değildir. Bırakın tüm üniversitelerin bir sisteme bağlanmasını, özerk üniversitelerin yasal düzenlemesi bile sistematik kurallardan yoksundur. Örgüt anatomisi açısından gözlenen temel sorun ilgili yasanın üniversitenin bir sistem olarak kurulması ve işlenmesini zorlaştırmasıdır. Sistem kavramından ve uygulamasından sıyrılmak isteyen bazı karar organları ve akademik yöneticiler de bu zorluğu artırmaktadırlar. Yasa sistem özelliklerinden birisi olan bütünlük ilkelerini öngörmekle beraber fakültelele tanıdığı tüzel kişilik ile bu ilkeyi işlemez duruma getirmiştir. Böylece sistem yapı bütünlüğü ve süreç birliğinden yoksun bırakılmıştır. Bu nedenle sistemin parçaları bağımlı bir etkileşim içine girmemektedir.

Bir üniversite yasası içine alınan üniversiteler belirli sisteme bağlanmazken yasa dışı kalan üniversitelerin hukuksal statülerinin iyice karışık ve sorunlarla dolu olması doğal karşılanmalıdır. ODTÜ,

Hacettepe, Atatürk ve Karadeniz Üniversitelerinin özel durumları olduğu varsayılarak üniversiteler yasası dışında tutulmuşlardır.

Bu ayrı düzenlemede bazı politik nedenlerin etkileri olduğu daha sonraki gelişimlerle iyice belirginleşmiştir. ODTÜ 1956 yılında kurulmuş ve 1959'da çıkarılan bir yasa ile özel bir statü kazanmıştır. 1301 sayılı bu yasaya göre "ODTÜ Milli Eğitim Bakanının teklifi Bakanlar kurulunun kararı Cumhurbaşkanının tasdiğiyle 3 yıl için atanan 9 kişilik bir mütevelli heyet tarafından sevk ve idare edilir. Mütevelli heyet tam sayısının üçte iki ekseriyeti ile rektörü seçer." Üniversitelerin bu özel statüsü Anayasanın 120. maddesinin güvencesi altındadır. "Üniversiteler devletin denetimi ve gözetimi altında kendileri tarafından seçilen organlar eliyle yönetilir. Özel kâna göre kurulan devlet üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır."

Anglosakson tipi, öğretim kurumlarının yapısına benzeyen ODTÜ'nün kuruluşunda İngilizce öğretim benimsenerek tüm Orta-doğu ve Balkan ülkelerinden öğrenci çekmek ve uluslararası bir eğitim vermek düşünülüyordu. Bu amaç 12 Mart dönemine kadar bir ölçüde gerçekleşti. Ne var ki giderek artan öğrenci olaylarında ODTÜ'nün payının artması, eğitimin zamanla olanaksızlaşması bu üniversiteyi yabancı öğrenciler için çekici olmaktan çıkardı.

1967 yılında çıkan bir yasa ise Hacettepe Üniversitesini kurmuş ve Üniversiteler yasasına uyruk olmaktan kurtarmış, bazı yeni düzenlemeler getirmiştir. Tüm, üniversitede bir rektör egemenliği sıkı ilkelerle kurulmuş, rektörlük süresi beş yıla çıkarılmış, esnek tamgün esas ve bazı yasalara özellikle artırma eksiltme yasası gibi tabi olmamak gibi ilkeler getirilmiş ve üniversite düzeni yeniden karıştırılmıştır. Bu özel hükümlerle Hacettepe Üniversitesi de ODTÜ gibi hızlı bir gelişme gösterirken diğer üniversitelerin gelişmelerini engellemişler, uygulamada eşitlik prensibi çiğnenmiştir.

Hacettepe Üniversitesinin kuruluşunun özel bir yasaya bağlanmasının temelinde de ODTÜ olayı gibi siyasal nedenler yatar. Bazı sosyal grupların ve işini bilir öğretim üyelerinin yasama organı üzerine baskıları Türk üniversite düzeninin bozulmasına giderek yozlaşmasına yol açmıştır. ODTÜ olayının ön plana geçmesi bunun en açık kanıtıdır. Üniversitenin çok çabuk gelişmiş olması başka uygulamaya dönük etmenler yanında yönetim yapısının politik işleyişinden ortaya çıkmıştır. Mütevelli heyetini de içeren üst düzeydeki yönetimler aldıkları kararlarla yönetsel önlemlerle, bağlı buldukları politik iktidarların görüşlerini üniversiteye yerleştirmeye girişmişler ve bunun doğal tepkisi olarak boykotlar, forumlar birbirini kovalamış, öğretim üyelerinin can güvenliği kalmamış,

eğitim ve bilimsel araştırmalar nitelik ve nicelik bakımlarından gerilemiştir. İktidarlarla beraber değişen Müttevelli Heyeti üyeleri üniversitede siyasal iktidarın uzantısı olarak görev yapmışlar eğitim ve bilim yaşamını kendi politik çizgilerinde tutmak için baskı yönetimi yolunu seçmişlerdir.

Üniversitelerin çoğunluğunu kapsamı içine alan Üniversiteler yasası Avrupa modelini benimsemiş olmasına karşın, 1959 tarihli ODTÜ yasasında Amerikan modeli örnek alınmıştır. ODTÜ yasası ayrıntılara fazla girmeden bir Müttevelli Heyeti sistemi getirmiştir. Sınırsız yetkili bu heyet üniversite içinde her türlü atamayı yapabileceği gibi uygun görürse yetkilerinin tamamını veya bir parçasını herhangi bir kurul veya kişilere devredilebilir. ODTÜ yasası ayrıntılara girmezken dinamik bir gelişmeye sürekli açık olmuştur. Ne var ki, ODTÜ yasasının iyi işleyebilmesi ve yararlı sonuçlar vermesi uygulayıcıların, yöneticilerin iyi niyetli olmasını kesinlikle zorunlu kılmaktadır. Üniversitenin ilk on yılında genellikle iyi niyetle uygulanan bu sistem ODTÜ'nün görülmemiş bir hızla büyüyüp gelişmesini sağlamıştır. Sistemdeki esneklik ve tanınan ayrıcalıklar üniversitenin gelişmesinde çok yararlı sonuçlar sağlamıştır.

1970'lere doğru Türk üniversitelerinde görülen öğrenci hareketleri ODTÜ'de değişik boyutlara ulaşmıştır. ODTÜ bazı goşist akımların ve örgütlenmelerin merkezi durumuna getirilmiştir. Başkent'in yanıda Anayasal dokunulmazlığa sahip geniş bir kampüs alanı goşizm için bulunmaz bir yer olarak değerlendirilmiştir. Veryüzünde Anglosakson sistemi ile kurulan diğer bazı üniversitelerin (Beirut gibi) aynı noktaya sürüklenmesi bu sistemin az gelişmiş ölkelerde neye yaradığı konusunu düşündürmektedir. Özellikle Müttevelli sisteminin özerklikten uzak tam bir siyasal yapıya sahip olması bu gibi üniversitelerin bazı siyasal oluşumlar veya senaryolarda merkez gibi kullanılabilme olanağı yaratmaktadır. Nitekim ODTÜ'nün bu yapısı da Türk kamuoyunda benzer tartışmalara yolaçmıştır. Bazı çevreler ODTÜ'yü Müttevelli Heyeti kanalı ile kullanmak isterken bazı çevreler de tam aksine üniversiteyi belirli akımların merkezi olarak suçlayarak bir kurtarma kampanyasına girişmişlerdir. Yanlış gözlömlerin doğurduğu kötü emellerin gerçekleştirilmesinde ODTÜ yasası bir araç olarak kullanılmış ve siyasal iktidarlarca atanan müttevelli heyetlerine belirli amaçlar doğrultusunda önemli görevler yüklenmiştir.

Siyasal iktidarların eğilimlerindeki müttevelliler üniversitede küçük çapta da olsa varlığını koruyan danışma geleneğini hiçe saymışlar, dekanlık ve bölüm başkanlıklarına tepeden inme atamalar yaparak üniversiteyi tümüyle ele geçirmeğe çalışmışlardır. Siyasal eğilimleri beğenilmeyen öğretim üyeleri gerekçe bile gös-

terilmeden tasfiye edilmiş, dekan ve başkanlar onur kırıcı bir biçimde görevlerinden alınmıştır. Dünyanın hiçbir ülkesinde kolay kolay görülemeyecek bu akademik onurla bağdaşmayacak uygulamalar Mütevelli Heyeti kanalı ile yapılmıştır. Biçimsel hukuk açısından yasal olarak gösterilen girişimlerle öğretim üyeleri susturulmaya çalışılmış, ne var ki olayların arkasında yer alan siyasal güçler bununla da yetinmemişler ve Türkiye’de eğitimin sürdüğü birkaç üniversiteden birisi olan ODTÜ’de sömestr sonuna bir hafta kala ılımlı, liberal eğilimli rektörü tasfiye ederek yerine üniversite çoğunluğuna ters düşen ve belirli bir siyasal görüşün şiddetli savunucusu olan bir kişi rektörlüğe atanmıştır. Bu davranış bardağı taşıran son damla olmuş üniversite içinde genişleyen tepki hareketleri hızla toplumda yapılmaya başlanmış ve ODTÜ Olayı bir siyasal tırmanış süresini hızlandıran etken olmuştur. Kendi bölümünce bile istenmeyen bir kişi rektör olduktan sonra hızla kendi çizgisinde örgütlenmeye girişmiş, yeni kadrolar getirerek üniversite öğrenci çoğunluğunun aksi düşüncedeki gençleri işçi statüsü ile üniversite çatısı altına almıştır. Tüm öğrenci ve öğretim üyelerinin karşı olduğu yeni rektör siyasal iktidarın desteği ile yaptığı girişimlerle üniversiteyi iyice karıştırmış ve eğitim durmuştur.

Mütevelli Heyetini sınırsız yetkili saymak doğru değildir. Nitekim Anayasa mahkemesi geçen yıl verdiği bir kararla ODTÜ yasa-sının iki maddesini iptal etti. Bunlardan birisi mütevelli heyeti ile üniversite personeli arasındaki işlem ve ilişkileri özel hukuk kurallarına uyruk tutan hükümdür. Mahkeme üniversite yönetimi ile öğretim üyeleri arasında özel hukuk ilişkisi bulunmasını anayasal-güvence ve düzenlemeye aykırı bulmuştur. Mahkeme Mütevelli Heyet’in yürürlükteki yasalarla bağlı kalması gerektiği düşüncesiyle ilgili kararı almış ve sınırsız gidişe dur demiştir. Buna göre Mütevelli Heyeti yaptığı her işlemde Türk yasalarındaki ilgili hükümleri gözönünde tutmak zorundadır. Öğretim üyeleri diğer üniversitelerde olduğu gibi kamu görevlisi sayılacaklardır. Böylece hukuk açısından bir güvenliğe sahip olacaklardır. Anayasa mahkemesinin bu kararı Mütevelli Heyetinin çalışmalarının bir yola konulması açısından yararlı olmuştur.

Özerk bir yapıya sahip olmaması ODTU’yü çeşitli çıkmazlara sürüklemiştir. Öğrenci olaylarında merkez olurken, öğretim üyeleri ve öğrenciler kırıma uğramışlar üniversite içinde güvenlik kalmamış eğitim düzeni aksamış ve giderek yozlaşmıştır. Özel nedenlerle öğretim üyeleri alınmış, sistematik yapıdan uzak bir program uygulanmış ve üniversite eğitiminde “ciddiyet” kavramı ortadan kalkmıştır. Son rektör döneminde bunalım üniversitenin memur ve işçilerine de yansımıştır. Usulsüz olarak işe alınan belirli bir görüşün

militanlarınca sarı sendika oluşturulmuş ve çalışanlar kitlesi de parçalanmıştır. Sendikalı işçiler işten çıkarılmış kalanların ise yeni oluşturulan sarı sendikada toplanmaları için baskı yöntemlerine başvurulmuştur. Bölge Çalışma Müdürlüğü siyasal baskılar altında kaldığı için bu çalışan katliamı karşısında üzerine düşen yasal görevleri yerine getirmemiştir. İş yasası hükümleri açıkça çiğnenerek yasadışı işlemler yapılmıştır. Üniversitede yeniden yasal bir çalışma düzeni kurulabilmesi için usulsüz olarak işe alınan militanların işlerine son verilmesi ve eski işçilerin işe alınmaları gerekmektedir. Bu sağlanmadıkça üniversitede yıllardır sürgelen olaylara bu kez işçi olayları da eklenecek ve ODTÜ heryönüyle bir çatışma alanına dönüşecektir. Günümüzdeki olayların gelişme eğilimleri bu tip kuşkular yaratmaktadır.

ODTÜ sorununun bu kadar çok yönlü olarak gelişmesi ve giderek önem kazanmasının başlıca nedeni Mütevelli Heyeti sistemidir. ODTÜ bunalımı aslında belirli çevreler tarafından bilinçli olarak yaratılmıştır. Günümüzdeki durum hazırlanan ve uygulanmasına geçilen senaryonun bir başka perdesidir. Gelişmekte olan olayların her türlü sorumluluğunu mütevelli heyetlerini atayan iktidarlar omuzlamak zorunda kalacaktır. Belirli bir grup tarafından oynanmak istenen bu oyuna kamuoyu önünde tüm zinde güçler karşı çıkmalıdır. Bugüne kadar ki uygulamasıyla Mütevelli Heyeti sisteminin Türkiye koşullarına uymadığı çeşitli olaylarla kanıtlanmıştır. Gelişmiş ülkelerde özel kesim sermayedarların desteği ile tesis statüsü içerisinde belirli bir işlerlik kazanan Mütevelli Heyeti sistemi Türkiye'de daha farklı bir biçimde uygulanmak istenmiştir. Ne var ki, bu girişim tutmamıştır, aksine ters tepmiştir. Üniversite ve akademik personelin onuru çeşitli durumlarda yara almıştır.

ODTÜ sorunu için asıl çözüm diğer üniversitelerin olağan statüsüne kavuşmaktır, yani özerkliğin kazanılmasıdır. Bilimsel özgürlük üniversite özerkliği ile gerçekleşebilir. Özgürlük bilimde olsun veya başka alanda olsun, bir özdür ve bu niteliği ile bir amaçtır. Özerklik ise bir biçimdir ve belli bir amacın gerçekleşme aracıdır. Bilim, özgürlüğü bir, davranış özgürlüğüdür bilimsel çalışmada bulunma özgürlüğüdür. Anayasa devlete bilimsel çalışma özgürlüğünün gerçekleştirilmesi için belirli ödevler yüklemiştir. Devlet bunun tüm koşullarını gerçekleştirmekle ödevlidir. Üniversitelerin devlet eliyle kurulması gerektiği biçimdeki Anayasa hükmü bunun kanıtıdır. Bu hüküm hem yetkiyi hem de yükümlülüğü içermektedir. Ayrıca devlet bilimsel çalışma özgürlüğünü sınırlayacak her türlü engeli ortadan kaldırmakla yükümlüdür. Özerklik kavramı devletin bu yükümlülüklerinin bir unsurudur. Üniversiteyi kuran devlet bu bilim biriminde özgürlüğü sağlamak için dış müdahaleleri önle-

mekle yükümlüdür. Üniversitelerin kendi kendilerini yönetmesi biçiminde formüleleştirilen özerkliğin kökeni devletin bu yükümlülüklerinden kaynaklıdır. Özgürlük bilimin özüdür, üniversite açısından özerklik ise bu özün gerçekleşmesinin biçimidir. Üniversitenin başka alanlardan gelen temsilcilerden oluşan bazı dış kurullarla yönetilebileceğini savunmak bu nedenle olanaksız görünmektedir. Bir üniversitede özerklik yoksa orada bilimsel çalışma özgürlüğünün güvencesi de yok demektir. ODTÜ sorununun asıl nedeni bu noktadadır. Soruna getirilecek köklü çözüm üniversiteyi kendi yapısal unsurlarının oluşturduğu bir yönetim biçimine kavuşturmak, mütevelli heyeti denilen ve Türkiye koşullarına ters düştüğü çeşitli olaylara kanıtlanan yönetim organını bu kurumun yapısı içinden çıkarmaktadır. Mütevelli Heyete son atanan beş üyenin özerk kurumlardan, gelmesi üniversitede özerklik anlayışının gelişmesi açısından umut verici bir başlangıçtır. Ne var ki, sorunun asıl çözümü yasal olacaktır. ODTÜ'yu özerkliğe kavuşturan yeni bir yasanın çıkarılması veya ODTÜ'nün diğer üniversiteler gibi Üniversiteler Yasası kapsamı içine alınmasıdır.

Halkın çoğunluğu hangi politik seçimi yapmış olursa olsun, üniversitenin bilgi üretme ve yayma işinin engellenmesi, üniversitelerin toplumun mutluluğuna yapabileceği katkıları önemli ölçüde, engeller. Temel işlevi bilgi üretmek ve bunları topluma yaymak olan öğretim görevlisinin işini yaparken kendisini çeşitli duygusal yönelişlerden arındırması ve olaylara nesnel bir açıdan bakabilmesi gerekmektedir. Eğer politika geleceğin mutluluk ya da mutsuzluk koşullarını belirleyen önlemler bütünü ise, bilgi üretim ve yayımında alıcı durumundaki öğrenci kitlelerinin politika ile ilgilenmeleri doğal ve gereklidir. Öğrenciler gelecekteki mutluluklarını koşullandıracak olan politikayı kuşkusuz çeşitli biçimlerde etkilemek zorundadırlar. Ancak, eylemlerin şiddet olaylarına dönüşmeleri gerek toplum ve gerekse üniversite için zararlı olabileceği gibi eylemlerin etkinliğini tersine çevirmesi açısından da kesinlikle kaçınılması gereken bir davranıştır. Tüm bunların ötesinde siyasal iktidarlar kendi politik görüşlerini üniversiteye zorla benimsetmekten titizlikle kaçınmalıdırlar. ODTÜ bu bakımdan en açık örnektir. Üst düzeydeki yönetim organı olan Mütevelli Heyetinin siyasal iktidarların görüşlerini çeşitli yollardan üniversiteye yerleştirmeye girişmesi sonucunda çıkan olaylar ve bütünüyle bir bunalım en sonunda eğitim ve bilimsel araştırmaları geriletmiştir. Küçük bir öğrenci grubunun üniversitenin çeşitli yerlerinde izinsiz forumlar düzenlemeleri eğitimi birçok gün aksatırken siyasal iktidarın üniversiteye kendi görüşünü sokma girişimi herşeyi tümünden durdurmuştur. Bu açıdan Mütevelli Heyetinin uygulamalarının, üniversitenin işleyişi açısından öğrenci hareketlerinden çok daha zararlı olduğu söylenebilir. Geçmişteki

olaylardan bir sonuca varmak gerekirse ODTÜ'nün varlığının Mütevelli Heyetinin varlığı ile ters orantılı olduğu görülür. Mütevelli Heyeti denen organ varolduğu sürece üniversitenin siyasal baskılardan kurtulması olanaksızlaşacak ve ODTÜ üniversite olmaktan çıkarak bir siyasal arenaya dönüşecektir. Aslında ODTÜ'nün bugünkü görünümü de bu biçimdedir. Yarın aynı statü sürerse çok daha vahim durumlar ortaya çıkabilecektir. O zaman bunun sorumlulukları şimdiden yeni bir yasal düzenlemeye gitmeyen hükümet ve yasama organları olacaktır.

ODTÜ Türk ulusunun bir yüksek öğretim kurumu olarak hepimizindir. ODTÜ sorununa tüm zinde ve ilerici güçler sahip çıkmalı, halktan yana iktidarlar işbaşına gelince, üniversitenin biran önce özerk bir yapıya kavuşabilmesi için çağdaş bilimin ve hukuk anlayışının verilerinin ışığı altında yeni bir yasal düzenlemeye gitmeli Mütevelli Heyeti denen organ kaldırılmalı ve üniversitenin kendi kendini yönetmesi sağlanmalıdır. ODTÜ sorunu diğer üniversitelerin durumu ile beraber ele alınmalı ve Türkiye koşullarına uygun düşen yeni bir yüksek öğretim sistemi getirilmelidir.